

Проф. др **Ненад С. Милошевић**
Православни богословски факултет
Катедра за Литургику
Београд

Проблематика постојеће аколутије за другобрачне и (не)могућност устројавања посебне аколутије за мешовити брак

Актуелна литургијска обнова суочава се са низом наслеђених проблема на пољу богослужбене праксе.* Постојећа пракса веома често доводи у питање богословски смисао појединих чинова¹ али, неретко, оправдани богословски ставови бивају мотиви за неприкладне интервенције у постојећим свештеним обредима. Следствено томе, долази до појаве да се на некритичан и, углавном, неадекватан начин савршавају поједине свете тајне. Један од примера јесте савршавање крштења и миропомазања или свете тајне брака у склопу Литургије.² Са друге стране, јављају се примери савршавања „свете тајне брака“ другобрачних супружника или мешовитог брака, то јест брака православног супружника са инославном супружницом или обратно.

О првом проблему – неадекватном начину савршавања крштења и брака у склопу Литургије – већ је било речи³. Пажњу ћемо овом приликом усредсредити на проблем црквеног склапања другог и мешовитог брака.

Да бисмо схватили суштину проблема који се пред нама налази, неопходно је осврнути се на брак као на *свешћу тајну*, прецизније речено: на свезу брачне заједнице – мушкарца и жене – и Цркве. Познато је да Црква одувек третира брак као једну од светих тајни, коју апостол Павле, назива *великом тајном* – τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἔστιν (Еф 5, 32), те да је из тог разлога у Цркви установљена посебна

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 149037А („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ Овде имамо у виду валидност обреда, па и светих тајни, који се обављају над особама које не живе целовит црквени живот, или је пак сама намена појединих обреда ствар приватних разлога због којих неко тражи „интервенцију“ свештеника, односно Цркве. Ако свештени обред, према тврђењу Ареопагита, не води ка Једном (Евхаристији, односно ка Христу), онда такав чин остаје недовршен – несавршен (Види: Διονυσίου Αρεοπαγίτου, *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας*, Γ'α', ЕПЕ 3, 366). Ради сликовитијег описа самог проблема, наводимо пример особа које после крштења не живе црквеним животом, иако се понекад декларишу као хришћани. Истоветан случај имамо и са венчањима, а о саврањама и поменима за упокојене да и не говоримо.

² Више о овоме види: Н. Милошевић, *О начину савршавања свешћих тајни*, у: Богословље LXVII, свеска 1, Београд (2008), 32–42.

³ Исто.

аколутија за савршавање те свете тајне.⁴ Исто тако, знамо да је Господ установио брак при стварању прародитеља:

И створи Бој човека по лику Божијем створи ња, мушко и женско створи их. И блајослови их Бој, ѿворећи: „Расшиише и множише се“ (Пост 1, 27–28) и: И рече Госјод Бој: „Није добро да човек буде сам: да му створимо помоћника по њему“... И наведе Госјод Бој исјуу (шверг сан) на Агама и он засја; и узе једно од ребара њејових и појуни месо месјо њеја. И изјради Госјод Бој ребро, које узе од Агама, у жену, и доведе је Агаму. И рече Агам: „Ово је сада косј од косјију мојих и шело од шела моја. Она ће се назваши жена, јер је од мужа своја узеша она“. Ради шја осјавише човек оца своја и мајер и прилеише се жени својој, и биће двоје у једно шело (Пост 2, 18–24);

као и то да се сама природа брака доводи у везу са падом првосазданих⁵:

И позна Агам жену своју, и зачевиши роди Каина (Пост 4, 1).

Ова двострука садржина или природа брака: оног у рају и овог у палом стању, опредељује и саму судбину брачних односа у историји. Брак у рају препознајемо као богоустановљену природну везу мужа и жене који су у *једном шелу*. Таквим он остаје и после пада, али склоност ка греху против божанског и против природног чини садржину брака знатно различитом од оне првобитне – у рају. Дакле, брак који је природна веза мушкарца и жене као такав јесте установа Божанскога права⁶.

У наше дане често се може чути тврђење да је законит само онај брак који је склопљен у Православној Цркви, док се сваки други „брак“ третира као блуд⁷. Овакву квалификацију брака Црква никада није прихватала, већ је, дијаметрално супротно од тога, примајући у своју заједницу целе породице признавала и у њима постојеће бракове. Сведочанства из *Дела апостолских* (16,15) о крштењу Лидије и њезиног целог дома, као и у Првој Коринћанима (1,16) о крштењу Стефаниновом и његовог дома, могли би да представљају и најаутентичније примере поменутог односа према браковима склопљеним изван Цркве⁸. У оба ова случаја нема ни трага о евентуалном накнадном благослову постојећих бракова. Да је неким случајем и по-

⁴ Види: *Велики Требник*, превео са грчког и црквенословенског архимандрит др Јустин С. Поповић, Манастир Ћелије 1958, 37–47.

⁵ Ср. Παναγιώτη Σκαλτσῆ, *Γάμος καὶ θεία Λειτουργία*, Θεσσαλονίκη 1998, 83.

⁶ Ср. Παντελεῖμονος Ροδοπούλου, „Ὁ γάμος καὶ ἡ δικαιοδοσία εἰς τὰ κατ’ αὐτόν ἰδία ἐν Ἑλλάδι“, у тому: *Μελέται Α΄*, Θεσσαλονίκη 1993, 215, Νέναντ Μιλόσεβιτς, *Ἡ Θεία εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς Θείας λατρείας*, Θεσσαλονίκη 2001, 139. „Брак је веза мужа и жене, удружење за цео живот, заједница божанског и човечијег права“. (*Βασιλικά, βιβλ. 28, τίτ. 4, θέμα 1*, ὑπὸ Ι. Ζέλου, том: Γ΄, 353). Ова Модестинова дефиниција брака уврштена је и у канонске зборнике. (М. Βλάσταρη, *Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον. Γ΄, Β΄*, у: *Ῥάλλη-Ποτλή, Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων*, том ΣΤ΄, Ἀθήναι 1855, 153). Види: , Π. Σκαλτσῆ, нав. дело, 56.

⁷ Под „сваким другим браком“ подразумевамо оне бракове који су склопљени сагласно установи Божанскога и природнога права. Овакво мишљење не представља никакву новину јер је већ Лав Мудри (893. године) својом 89. Новелом одредио да је законит само онај брак који је Црквом благословен (*Βασιλικά*, том: Γ΄, 355). Ипак, оваква одредба је важила само за слободне грађане, док су робови наставили да склапају само грађански брак. (Види: *Βασιλικά*, том: Α΄, 92).

⁸ Узгред речено, наведена два примера се узимају као најјача сведочанства о изворности крштавања мале деце. Ср. Н. Милошевић, нав. дело, фуснота број 8, 36. Овде треба нагласити да се кроз тајну ступања у Цркву – тајну хришћанске иницијације, учрковљује целокупан човек, па самим тим и његова брачност.

стојао другачији однос Цркве према нехришћанском браку, готово је сигурно да би таква вест била објављена. Наредни пример из Прве Посланице Коринћанима јесте веома снажно сведочанство о помињаном односу Цркве према браку једног супружника – који постаје хришћанин, и другог – који остаје изван црквене заједнице.

И ако нека жена има мужа неверујуће и он се ѿриволи да живи с њом, нека ѿа не остињава. Јер се неверујући муж ѿосвети женим, и жена неверујућа ѿосвети се мужем (1 Кор 7, 13–14).

Међутим, црквени брак се битно разликује од нецрквеног. Постојећа природна димензија брака није једини моменат који заокупља бригу Цркве, због тога што она издвојена од целовитог смисла ове тајне не чини брак различитим од нецрквених бракова.⁹ Поред тога што је сваки природни брак установа Божанскога права, он је за Цркву још и *свѿша ѿајна*. То значи да онај брак који почива на природном и Божанском праву у својој бити јесте *ѿајна* (μυστήριον), у оном смислу у којем и живот сваког човека јесте *ѿајна*. Но, уцрквљени брак Црква третира као *свѿцу ѿајну* која је слика Њеног сједињења са Христом у једно Тело¹⁰. Овде смо намерно употребили термин *уцрквљен* јер он, по нашем мишљењу, веома добро дефинише сами смисао свих светих тајни, а нарочито тајне брака. Уцрквљено сједињење двоје супружника у *једно ѿело*, које представља слику сједињења Христа и Цркве у *једно Тело*, за Светога Павла и за Цркву јесте *велика ѿајна*. Веома комплексна Павлова формулација: *Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν* (Еф 5, 32), која може да значи: *а ја ѿговорим о Христѿу и о Цркви*, а за коју су се и определили наши преводиоци Светога Писма, истовремено може да се разуме и на следећи начин – *и о Христѿу и о Цркви*; *и за Христѿа и за Цркву*; *и ради Христѿа и ради Цркве*; *и Христѿу и Цркви*; али може да значи и *у Христѿа и у Цркву*. Штавише, може да подразумева и све ово заједно. У наведеној Павловој формулацији разоткрива се суштина тајинствености црквенога брака. Мишљења смо да овом приликом није потребно даље продубљивање теологије брака. Имајући све ово у виду враћамо се задатом проблему.

Сходно својој установи и природи, брак је један и непоновљив. Одговарајући на провокативна питања фарисеја Господ Исус Христос каже:

Нисте ли чииали да је њих Творац од ѿочѿика стѿворио мушко и женско? И рекао: Збоѿ ѿоѿа ће остиавиѿи човек оца својеѿа и маѿер, и ѿрилијеѿиће се жени својој, и биће двоје (у) једно ѿијело. Тако да нијесу више двоје, него једно ѿијело; а ѿиѿо је Боѿ састѿавио човек да не расѿавља (Мт 19, 4–6).

Из наведених Спаситељевих речи јасно се види да је брак, како по својој природи тако и по заповести Божијој, нераскидив за живота супружника. Човек нема право да својом вољом раскида брак, али се таква заједница раскида вољом Божијом онда када Он позове у вечност једног од супружника:¹¹

⁹ N. Μύλλερβιτς, нав. дело, 205–206.

¹⁰ Ср. Еп. Атанасије, *Књиѿа Посѿања*, белешка 2, 24; Београд 2004, 23.

¹¹ Не би се могли сложити са ставовима атинских професора Г. Патроноса (Γεωργίου Π. Πατρόνου, *Γάμος καὶ ἀγαπία κατὰ τὸν ἀπόστολο Παύλο*, Αθήνα 1985, 22) и Г. Фиљаса (Γεωργίου Ν. Φίλα, „*Ἡ*

Јер кад из мртвих васкрсну, нијих се жене ни удају нећо су као анђели на небесима (Мк 12,25; Мт 22,30; Лк 20,35).

Из овога проистиче да, осим природног прекида брака, постоји могућност и својевољног недозвољеног прекида брачне везе, али и дозвољеног. Одговарајући на даље фарисејске провокације у вези са тим, Господ каже:

*Вама је Мојсеј допусцио њо окорелосици срца вашеџа да оџиуџиџаџе жене своје; а из њо-
чеџка није било џако. А ја вам кажем: Ко оџиуџици жену своју, осим за џрељубу, и оже-
ни се друџом, чини џрељубу; и ко се ожени оџиуџиџеницом, чини џрељубу* (Мт 19, 8–9).

Према томе, развод брака је дозвољен само у случају прељубе, док распуштеницима није дозвољен други брак, као ни ступање у брак са отпуштеницом. Ипак, Црква снисходи само у једном случају када је други брак у питању, а то је онда када брак природно престане да постоји, то јест у случају смрти једног од супружника. Сходно таквом питању, Свети Павле вели:

*А нежењенима и удовицама велим: добро им је ако оџиану као и ја џиџо сам. Ако не мо-
џу да се уздржавају, нека се жене и удају; јер је боље жениџици се и удаваџици нећо ли џџа-
љиваџици се* (1Кор 7, 8–9).

На основу ових Павлових речи јасно се види да се такав брак дозвољава само као терапевтско средство и ради спречавања већег греха¹².

Да Црква није са одобравањем гледала на други брак (брак удоваца или када је један супружник удовац или удовица, а други првобрачни), говори и Неокесаријски сабор чији 7. канон забрањује свештеницима да учествују на свадбама другобрачних¹³, те још изричитејше наредбе прописане 17. и 18. Апостолским канонима, којима се другобрачном забрањује да буде примљен у свештенички чин¹⁴. Лаодикијски сабор својим 1. канонима одређује да другобрачни на кратко време буду одлучени од причешћа¹⁵. Четврти канон светог Василија Великог сведочи о томе да једни одлучују другобрачне од причешћа на годину дана, а други на две године¹⁶. У

Ακολουθία εις Δύαμον“, у зборнику: *Ο γάμος στην Ορθόδοξη Εκκλησία* - Πρακτικά τοῦ Δ΄ Πανελληνικοῦ λειτουργικοῦ συμποσίου, Αθήνα 2004, 159) да је брак вечан и да се у целости својој наставља у есхатону. Пре би се могло рећи да је брак, сходно заједничкој природној вези мужа и жене у једном телу, предокушај будућег заједничарења свих спасених у једном Телу – Христовом, те да искључиво у таквом светлу поседује есхатолошку димензију. Ср. J. Meyendorff, *Γάμος, μιὰ ὀρθόδοξος προοπτική*, Αθήνα 1983, σελ. 21; N. Μιλόσεβιτς, нав. дело, 207.

¹² Кључни разлог неблагонаклоног гледања Цркве на други брак јесте чврст став о нераздвојивости првог брака, а џиџо је Бој сасџавио човјек да не расџавља (Мат 19, 4–6). Овај став није у супротности са нашим претходним ставом (белешка број 12). Природни брак засигурно престаје смрћу једног од супружника, али њихово јединство остварено у једном Телу – Христовом, остаје доживотним искуством преживелог супружника као предокушај будућег јединства. (Ср. Ἰωάννου Χρισοστόμου, *Εἰς νεωτέραν ψηφίσασαν*, PG 48, 599–610). Брак је један јер, по речима Григорија Богослова, „ако су два Христа, два су и мужа, и две су жене; ако је пак Христос један, једна је глава Цркве и једно је Тело и Црква једна. Види: Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος ΑΖ΄*, *Εἰς τὸ ζητὸν τοῦ Εὐαγγελίου*, „Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους“ καὶ τὰ ἐξῆς, 8, ΕΠΕ 5, 438.

¹³ Ράλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, том Γ΄, 80.

¹⁴ Ράλη-Ποτлῆ, *Σύνταγμα*, том Β΄, 23–25.

¹⁵ Ράλη-Ποτлῆ, *Σύνταγμα*, том Γ΄, 171.

¹⁶ Ράλη-Ποτлῆ, *Σύνταγμα*, т. Δ΄, 102.

2. правилу Никифора Исповедника (+829) прописује се да се другобрачни не венчавају, већ да им се забрањује причешћивање у периоду од две године¹⁷.

Чврсте ставове о непожељности другог брака изражавају и многи оци и учитељи Цркве. Тако се Јустин Мученик и Философ категорички изјашњава против развода првог брака и ступања у други, сматрајући га грехом¹⁸. Слично Јустину, изјашњава се и други ранохришћански апологета Атинагора, за кога је други брак прељуба¹⁹, док Климент Александријски други брак назива блудом²⁰. У складу са наведеним ставовима налази се и Оригенов, који сматра да нас други брак, штавише, ставља изван Царства Божијег²¹. Григорије Богослов види први брак као „законски“, а други као „снисхођење“ (συγχώρησις)²². За Григорија Ниског, брак је један „као што је рођење једно и смрт једна“²³.

Упркос оваквим ставовима светих отаца и канонских одредби (али тек после преласка установе брака у потпуну надлежност Цркве - а познато је како је до тога дошло)²⁴, Црква је била принуђена да усвоји нека правила која су била у сукобу са установом Божанскога права и њеним позитивним законодавством. С тим у вези, већ од раног 11. века срећемо и специјализоване аколутције за другобрачне²⁵. Најстарија сведочанства о аколутји за другобрачне²⁶ налазимо у Евхологиону Париске националне библиотеке – Coislín №213 из 1207. и Синајске библиотеке № 973 из 1153. Чин је састављен само из две молитве, и то – Молитве благослова супружника: *Господе Боже наши, који си заповедио да се сједињује човека са женом...*, и главопреклоне молитве (отпусне молитве): *Који си ирклионио небеса...*

У Евхологиону Манастира Пантократора на Атону № 149 из 15. века проналазимо одредбу да, ако је једно од супружника чедно, онда се само над њиме или над њом говори молитва венаца, а над удовицом или удовцем се не говори,²⁷ „јер само је један венац начинио Господ за једнобрачне, а не за двобрачне“. А Евхологион би-

¹⁷ Ράλη-Ποτλή, *Σύνταγμα*, т. Δ', 427.

¹⁸ Ιουστίνου, Α' *Απολογία*, 15, 5; ΕΠΕ 1, 96.

¹⁹ Αθηνάγορας, *Πρεσβεία περί Χριστιανών*, 33; ΕΠΕ 2, 218.

²⁰ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, *Στροματεῖς, Λόγος Β'*, ΕΠΕ 3, 340. 342.

²¹ Origenes, *Homelia super Lucam 17, 10*, SC 87, 360–362. Ср. Г. Φίλια, нав. дело, 164–165).

²² Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος ΑΖ'*, *Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου* „Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τοῦτους“ καὶ τὰ ἐξῆς, 8, ΕΠΕ 5, 438.

²³ Γρηγορίου Νύσση, *Εἰς τὸν βίον ὁσίας Μακρίνης*, 5, ΕΠΕ 9, 340. О противљењима другом браку од стране отаца и учитеља Цркве опширније види: Г. Φίλια, нав. дело, 161–175.

²⁴ Ν. Μιλόσεβιτς, *Ἡ Θεία εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς Θείας λατρείας*, 194.

²⁵ Помени о противљењу Теодора Студита другоме браку императора Константина Шестог (780–797), који је савршио извесни свештеник по имену Јосиф (Види: Θεοδώρου Στουδίτου, *Ἐπιστολαί*, Α', ΚН', ΡG 99, 997D и 1000A), само могу да нам послуже као доказ о односу Цркве у овом периоду према другом браку, али не и као траг о постојању посебне аколутције за другобрачне.

²⁶ Опаска Јована Златоустог, која се односи на савршавање другог брака и невенчавање другобрачних, не би могли прихватити као доказ о постојању посебне аколутције за другобрачне већ у то време. Пре ће бити да се Златоусти позива на грађанске обичаје (правила) везане за свадбе другобрачних којим потврђује став Цркве о другом браку као чину достојном „συγγώμης“. Види: Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς νεωτέραν χηρέσασαν*, ΡG 48, 599–610.

²⁷ По свој прилици је у Цариграду, почев од 13. века, ушао у праксу обичај полагања венаца на главе – венчања обоје другобрачних супружника. Види: Ράλη-Ποτλή, *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων*, том Ε', Αθήνα 1855, 441.

блиотеке Атанасија Атонског № 21 (91) из 1536. године венчава младенце уколико је један од супружника првобрачни. Изненађујуће је сведочанство овог Евхологиона и онога из Библиотеке Светога Гроба у Константинопољу № 134 (593) из 16. века, који предвиђају причешћивање другобрачних при чину склапања брака, што би представљало и најгрубљи прекршај црквеног законодавства. Изостављајући причешћивање оних који ступају у други брак, ова пракса преживљава у нашој помесној Цркви. Иако Устав СПЦ и Брачна правила не регулишу такву могућност, у пракси се брак првобрачног и другобрачног обавља венчањем по чину за првобрачне.

Имајући у виду да је брак установа Божанскога права, као и то да се канонске одредбе подвргавају краткорочном, једногодишњем или двогодишњем одлучењу од Светог Причешћа, то јест од Цркве, не постоји никаква могућност да се други брак склапа у Цркви па чак ни у форми покајничког чина, за какву слови актуелна аколутија за другобрачне. Јер, према давно забележеним речима Папе Келестина I (402–417), а које су изречене у вези са светом тајном јелеосвећења, над покајницима се не може савршити ни једна друга света тајна²⁸.

Пређимо сада на питање мешовитог брака. Савременим брачним правилима се посредно дозвољава мешовити брак у Православној Цркви, уз писмену обавезу супружника да ће деца из таквог брака бити крштена у Православној Цркви, те да ће бити васпитавана у духу Православља²⁹. Међутим, канонске одредбе Цркве такву могућност забрањују. Четврти васељенски сабор 14. каноном одређује да нико од чтеца и појаца „не може узети жену неправославну“, те да они „који су из таквог брака већ стекли децу...“ и крстили су их код јеретика, треба да их „приведу у заједништво (=οισηση) Католичанске Цркве“, као и да таква деца не могу више бити крштена код јеретика нити могу сјединити брак са јеретиком или Јудејцем или Јелином (незнабошцем)³⁰. Петошести васељенски сабор 72. каноном не дозвољава православном хришћанину да се жени са женом јеретиком или обратно, те такав брак сматра ништавним и незаконитим, што за последицу има одлучење; док у случају мешовите брачне заједнице између верујућег и неверујућег или обрнуто, не дозвољава развод, ослањајући се на већ поменуте речи Апостола Павла³¹. Лаодикијски сабор 10. каноном наглашава да „чланови Цркве не треба индиферентно (= безразлично) да своју децу сједињују у брак са јеретикима“³², а 31. каноном допуњује изречено тиме да „не треба ни са једним јеретиком брак склапати, или (за јеретике) давати синове или кћери, него их пре треба узимати, ако обећају да ће постати хришћани“³³. Картагински сабор 21. каноном недвосмислено истиче да „деца клирика не ступају у брак са многобошцима или јеретикима“³⁴.

²⁸ Види: *Epistolae et decreta*, XXV, PL 20, 559–561.

²⁹ *Брачна правила СПЦ са постојућом за црквене судове*, Издавачко и књижарско предузеће „Гец Кон“, Београд 1938, 86.

³⁰ *Свешћени Канони Цркве*, превод са грчког и словенског епископа Атанасија Јевтића, Београд 2005, 111–112. (Ράλη-Ποτλή, Σύνταγμα, том В', 225–226).

³¹ Исто, 180–181. (Ράλη-Ποτλή, Σύνταγμα, том В', 471–472).

³² Исто, 291. (Ράλη-Ποτλή, Σύνταγμα, том Г', 180).

³³ Исто, 295. (Ράλη-Ποτλή, Σύνταγμα, том Г', 198).

³⁴ Исто, 326. (Ράλη-Ποτλή, Σύνταγμα, том Г', 364).

Осим тога што постоји јасно и прецизно опредељење Цркве по питању мешовитих бракова, она је, у периоду после преузимања потпуне надлежности над браком у РOMEЈСКОЈ империји,³⁵ била суочена са неизбежним проблемима. Осим склапања другог, па и трећег брака, пред Црквом се појављује још и проблематика мешовитог брака³⁶. Иако се, на први поглед, ова два типа брака међусобно разликују по карактеру, према њима се, у суштини, пројављује готово истоветан однос Цркве. Ако се мешовити брак посматра из спољашњег угла, долази се до закључка да се таквим браком не нарушава ни Божанска установа ни природна садржина брачне заједнице. Ипак, он и као такав остаје за Цркву непотпун – недовршен, из простог разлога што не постоји могућност његовог учрковљења. Један правослазни супружник, који ступа у природни брак са инославном супругом, сједињује се у *једно шело*, али то сједињење не бива *слика Христиа и Цркве*, нити се оно може светотајински остварити у Цркви, зато што супружници, бивајући сједињени у једно физичко тело, остају у црквеном расколу. Немогућност заједничког учествовања двоје супружника у Светој Евхаристији, спречава их да у таквом браку буду сједињени у *једно Тело Христиа и Цркве*³⁷. Дакле, брак који је склопљен пред грађанским органима јесте законит и представља установу Божанскога и природнога права, али не бива Светом тајном Цркве.

Имајући све ово у виду у и, истовремено, бивајући принуђена да толерише феномен другог и мешовитог брака, Црква је покушала да нађе решење – одвајањем брака од Литургије и устројавањем аколутције за оне који ступају у брачну заједницу, а касније и нарочитог последовања за другобрачне. Таквим решењем се учешће Цркве у склапању другобрачних и мешовитих бракова сматрало допуштеним³⁸. Овде стижемо до једног изузетно комплексног момента, који се не тиче само свете тајне брака, већ се односи на целокупно еклисиолошко и богословско поимање светих тајни. Не упуштајући се у расправу око постављеног проблема, овом приликом ћемо само изложити закључак до којег смо дошли током ранијих истраживања³⁹. Наиме, првобитна снажна свест о нераздвојивости светих тајни и Евхаристије доприносила је да се појединачно обављање светих тајни посредно везује за Свету Евхаристију⁴⁰. Но, током историје, захваљујући разним спољашњим утица-

³⁵ Види белешку 8. Године 1092. године аутократор Алексеј Комнен проширио је правило обавезности црквеног брака на све сталеже у империји. (Види: Βασιλικά, том Γ', 310–675, и Валсамоново тумачење 85. канона Трулског сабора, у: Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, том Β', 500).

³⁶ „Број мешовитих бракова се умножио после 10. века и постао је, по свој прилици, уобичајен феномен након 13. века“ (Δ. Κωνσταντέλου, *Γάμος, σεξουαλικότητα και άγάπη*, Θεσσαλονίκη 1986, 73). Када већ говоримо о проблематици другог и мешовитог брака, поменимо још и феномен *развода* брака као једне новине у овом периоду, са којим се Црква морала ухватити у коштац, одустајући од својих начелних ставова о браку као нераздвојивој заједници мужа и жене.

³⁷ Иако се у канонском предању нигде експлицитно не помиње мешовити брак, они канони који забрањују молитвено општење са инославнима или Јеврејима итекако се односе на супружнике који су у мешовитом браку.

³⁸ Ν. Μιλόσεβιτς, *Η Θεία εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς Θείας λατρείας*, 194–196.

³⁹ О овоме више види у: Ν. Μιλόσεβιτς, исто, 99–103. и 193–203.

⁴⁰ Тајне су се савршавале непосредно пред почетак недељне или празничне Литургије, како би се иницирани причестили на Литургији која је следила, или је, по окончању Литургије, чувано причешће како би се иницирани причестили у наставку тајне која се савршавала. Алтернативно решење било је да се иницирани, после савршене свете тајне, причешћују на првој недељној или празничној Литургији. У вези са овим види: Ν. Μιλόσεβιτς, исто.

јима, свете тајне и обреди су доживљавани као посебни и себи довољни молитвени догађаји. Ово друго становиште је, без икакве сумње, имало одлучујућу улогу у напуштању првобитних строгих ставова Цркве по питању савршавања светих тајни и на примерима другог и мешовитог брака.

Закључак овога истраживања је недвосмислен. Другобрачници и супружници из мешовитог брака не могу да склапају црквене бракове. Први – због покајничког статуса, односно одлучења, а други – због немогућности евхаристијског општења, односно заједничког општења у *једном Телу* са Христом и са Црквом! Према томе, из овога јасно произилази да не постоји могућност, а ни потреба, за устројавањем посебне аколутције за мешовити брак, док постојеће аколутције за другобрачне треба ставити ван функције. Имајући, пак, у виду околности у којима живе савремени хришћани, те старајући се о спасењу сваке људске личности, Цркви једино преостаје да у оба случаја (другог и мешовитог брака) примени крајњу икономију – да препусти надлежност таквим браковима грађанским органима, а потом да појединачно прими супружнике као покајнике⁴¹. Сходно светим канонима, после краткотрајне епитимије, другобрачне треба враћати у црквено општење кроз тајну покајања. Исто тако треба поступати и са православним супружником из мешовитог брака, уз толерисање такве брачне везе и наду да ће се, по речима Апостола народâ, *неверујући муж ѿосвећити џеном, и жена неверујућа ѿосвећити мужем* (1Кор 7, 14). Било какво додатно снисхођење сматрамо штетним по Цркву, али и по саме супружнике.

⁴¹ У случају мешовитог брака кроз покајање се прима у општење само Православни супружник.